

Der var resten af verden, og der var ham og Marit. Som om de var én person. Selvfølgelig vidste Knud godt, at hun var to år yngre end ham, og derfor i begyndelsen må have været ganske lille, men han husker kun, at hun har været som en del af ham selv, og tanken om at skilles fra hende gør mere ondt end alt andet.

Han lægger brevet i hendes muffe søndag aften, hvor han som sædvanlig har været hjemme på besøg:

Jeg rejser langt bort. Du vil nok lade være med at sige noget til moder og fader, før de opdager det. Jeg skal skrive dig et brev, når jeg har fundet mit bestemmelsessted.

Kærlig hilsen din broder Knud

Andre piger hed Gerda, Hanne, Poulina, Frederikke eller Kirsten, ingen havde så egent et navn som Marit, og han kunne hviske det og føle, at alting, mens han havde det i munden, blev så roligt og fint som en mark i september.

Hun var lige så lys, som han var mørk, og når solen ramte hendes øjenvipper blev de næsten væk, kun hvis man så nøje efter, kom der af og til et glimt, som om de var gjort af edderkoppespind. Men brynene var, som det eneste i hendes ansigt, mørke og kunne kruses i misfornøjelse, så han, selv om hun ingenting sagde, vidste, at han havde skuf-

fet hende. I så fald stirrede hun en stund langt bort som for at finde en forklaring, der gjorde hende i stand til atter at møde ham med en søsters kærlighed.

De øvrige søskende kom dryppende hvert andet år, så han til sidst knap ulejlignede sig med at se op fra morgengrøden, når faderen meddelte, at de havde fået endnu en broder eller søster: Hans, Katinka, Martinus, Karen, Anders, Abelone og Karl og derimellem et par stykker, som døde.

Knud stod, sidste gang det skete, sammen med de andre bag ved kisten, og det, der lå i den, var ham lige så ligegyldigt som dem i vuggen. Hans eneste tanke var: Godt, det ikke er Marit.

– Så er der da en mindre, sagde han til hende bagefter. Følget lignede en lang række sorte klatter, der skiftede form, når tørklæder og frakkeskøder gav efter for blæsten, som rev i alt, hvad der ikke sad klinet til kroppen.

Marit tog ham hårdt i armen og skændte: – Sig ikke sådan, man holder jo af hver eneste, om også man har mange, og han sagde hende ikke imod, men beholdt længe ordene i sig, uden at han af den grund kom til at forstå dem bedre. Holde af var alt for store ord at bruge om det, der lå mellem ham og andre mennesker, bortset fra Marit. Kun når han sagde hendes navn, vidste han nøjagtigt, hvad hun mente, ligesom han vidste, at han aldrig ville evne at holde af nogen anden, som han holdt af hende.

På moderen var der ingen sorg at mærke. Uden et ord stillede hun hvedekagen og kaffen på dugen, så naboer og familiemedlemmer kunne tage for sig. Det så ud, som om hænderne vidste nøjagtigt, hvad de skulle foretage sig, ja, i det hele taget måtte man se på hendes hænder, hvis man ville gøre sig begreb om, hvad der foregik i hende. Det skete, at hun hævede den ene som til slag, når man var mere uvorn end vanligt, for straks at sænke den igen, tilsyneladende en

smule ærgerlig over at se den vende tilbage med uforrettet sag. Havde man ikke hænder blandt andet for at tugte sine børn? Hvis man altså ikke lige var gift med en foregangsmand, der var modstander af tæsk og andre selvfølgelige ting, som for eksempel kød. Han var manden og lavede reglerne, men hun måtte jo føre hus, sådan som hun havde lært det, koge kødsuppe, lave flæskesteg og se på, at han bare tog en enkelt frikadelle, som lå så klejn og ligesom undskyldte sin eksistens på den store hvide tallerken.

Faderen var førstelærer og afholdt. Han sad i menighedsrådet foruden alle andre råd, som havde noget at skulle have sagt, og ved siden af skolen drev han et lille husmandssted for at skaffe familien den føde, hans beskedne løn ikke rakte til. Han stod op før resten af verden, gik sidst i seng og havde svar på alting, og så snart børnene kunne, blev de sat til at samle sten og flyvehavre, luge roer og tage kartofler op. Hvis man mukkede, fik man at vide, at det er et ringe menneske, der ikke yder, hvad det er i stand til for sin familie, og selv om han ikke slog, rettede man ind.

Det var ikke til at sige, hvad Knud forestillede sig, der ville ske, hvis han protesterede, før en dag han var blevet beordret til at skrive De ti bud af, efter at kammeraterne havde fået fri og sad bøjet over griflen, der skrattede på tavlen. Pludselig var der en bevægelse bag ham, som en stor stabel brænde der væltede, og han dukkede sig uvilkaarligt og kom til at tvære det ud, han netop havde skrevet, blot for at finde ud af, at der ingenting var, andet end måske en sky, der var gået for solen. Da vidste han med et, hvordan det ville være at sige hans far imod.

Selvfølgelig grinede folk ad førstelærerens sære ideer, men han kunne styre børnene bare ved at se på dem, og det var nok til at få deres respekt, ja, visse troede endda, at han besad

en slags guddommelig kraft, og selv om de var svært glade for flæsk til ærterne, strejfede det alligevel en og anden, at der måske var noget om det, når læreren mente, at der løb liggift i kødet, så snart dyret var aflivet. Man kunne ved sjældne lejligheder se en gårdmand med sved på læben og røde kinder standse gaffelen på vej fra tallerken til mund og se undersøgende på kødet, hvis grove porer med en vis fantasi lod sig forvandle til en slags bistade med underlige vækster i, før han viftede med kindbakkerne og fortsatte sit måltid.

Der var alligevel grænser for, hvad den skøre degn, om også han var klogere end både præst og sognerådsformand, skulle få held med.

Hellig var han ikke, ikke mere end til husbehov i hvert fald. Der blev bedt bordbøn i hjemmet, og skolebørnene lærte salmevers, men så var det også sagt. Man kunne i det hele taget ikke komme i tanke om nogen at slå ham i harkorn med, men et ordentligt menneske det var han, så ikke ned på nogen og sagde aldrig nej til at hjælpe, hvis man var i nød. Ikke så sjældent bankede det på døren, når mørket var faldet på, og en fattig kone, hvis mand havde drukket lønnen op, eller søn havde bragt en pige i ulykke, kom og fik noget at leve videre for, hvad enten det var af materiel art eller bare et godt ord.

Men Knud forstod han sig ikke på. Om det var dengang, han blev betroet at passe på Hans, og lillebroderen faldt ned fra et træ og brækkede benet, eller da han fandt på at stjæle æg fra hønsegården til æggesnaps, som han sad i hulen og nød helt for sig selv, indtil moren fik nys om det, så faren på ham med sit indtrængende blik og spurgte: – Har du ingen ansvarsfølelse? Forstår du ikke, at du som den ældste bør retlede dine søskende og ikke føre an i vilde streger som en anden spradebasse?

Hvad skulle Knud svare på det? Han mærkede sin hud

blive til en slags puppe, uigennemtrængelig, så han kunne ligge i den, beskyttet, til det atter var sikkert at bryde ud.

– Så svar da, dreng! Hvor kommer al den ubetænksomhed fra? Og det var noget andet, som karakteriserede hans far, at han brugte ord, ingen anden kunne finde på at sige og smilede overbærende, hvis de alligevel skulle vove forsøget og udtalte dem forkert, kunne endda hænde at stryge dem over håret, dog ikke Knud, som kun huskede en enkelt gang, nogen havde rørt hans hår. Det var moderen, da han havde været ved at gå til af lungebetændelse, der, idet doktoren tog sin taske, strejfede hans nakke, så man ikke helt kunne vide, om det var tilfældigt eller bevidst. Han kan stadig, hvis han husker efter, mærke den luftige berøring, som af en fugl, der lettede fra hans hovedbund.

En røffel fra faderen endte altid med, at denne bad ham om at tænke sig om en anden gang, og Knud sænkede hovedet og så ned i gulvet, hvorefter faderen sagde: – Vil du love mig det! Og Knud hviskede: – Ja.

Men faderen ville have et svar, der kunne høres, puppen brast, Knud råbte højt i afmagt, og en dag skete det, at han pludselig så op og ligesom helt ind bag farens øjne og der fandt en søgen efter fejl, som den knast i træet, selv ikke en førstelærer kunne reparere.

Da var det, at Knud begyndte at lede efter de forskelle, der jo måtte være på ham og andre, især hans søskende, som aldrig trådte så radikalt ved siden af. Var han måske slet ikke sin fars barn? Han var mørkere end de andre, solbrændt året rundt, og håret havde et næsten blåligt skær. Var han en uægte unge, som moren havde bragt med sig?

Han fandt mod til at spørge Marit.

– Hvordan kan du da tænke det? spurgte hun forskrækket. – Jeg har set mors brudekjole. Den er så smal, at jeg kan passe den til min konfirmation.

– Men hvis hun nu havde mig inden da?

– Hun var bare atten, da de blev gift, sagde Marit, hvor så siden hun gravede den slags oplysninger frem, – og far havde aldrig fået sit embede, hvis han kom slæbende med et uægte barn.

– Han kunne vel have sagt, at de havde taget mig til sig.

– Tror du så ikke, hele sognet ville have hørt om det? Du er, som du er. Du skal bare tænke dig lidt mere om, så bliver far så glad, så glad for dig.

Og han ville gerne, men forstod ikke, hvad der skulle til. Det var, som om kroppen bestemte mere end hovedet, og selv om han, inden han lagde sig til at sove, var fast besluttet på dagen efter at sætte fødderne så forsigtigt, at intet kunne gå galt, fandt han pludselig sig selv midt i slagsmål, æble-rov eller med et iturevet trøjeærme og indså, at han ikke var værdig til at være sin fars søn.

Dagligt drømte han om at stikke af, men så var der jo Marit. Marit som altid fik ham til at føle sig menneskelig, som forsikrede ham om, at han havde det gode i sig, det havde bare en mere snørklet vej ud end hos så mange andre, men det skulle ikke få ham til at give op, tværtimod, når han engang fandt vejen, ville han være mere forstandig end dem, der havde så meget nemmere ved det.

Så holdt de hinanden i hånden, og han lagde sig endnu en gang til at sove i tiltro til, at han før eller siden ville komme til at forstå sig på livet.

Han lå i den ene ende af sengen ved siden af Hans, Marit og Katinka i den anden, og først når de to små sov, kunne han flytte Katinka, lægge sig ned til Marit og falde i søvn.

Om morgenen fandt han tilbage til sin plads. Han tænkte ikke over hvorfor, vidste bare instinktivt, at det ville være forkert, stor som han var, at sove med sin søsters hånd i sin

under dynen. Hun var jo en pige, og dermed nærmest af en anden art, hjalp moren med maden og de små, mens han hentede tørv, flækkede brænde eller udførte andet af det arbejde, som mandfolk beskæftigede sig med.

Det hele var pligt, aldrig fandt han nogen tilfredsstillelse ved det, undtagen efter en af faderens røfler, hvor han kunne forplante sin vrede til brændestykkerne, sætte øksen på det rigtige sted, slå til og lukke øjnene i salighed de sekunder, lyden af det sprækkede træ fyldte luften. Somme tider blev han ved så længe, at han begyndte at se syner, og en enkelt gang kom faderen og tog øksen fra ham.

– Så er det vist nok for i dag, sagde han, – skyl dig i karret og gå ind og få din aftensmad.

Og Knud stak hele hovedet ned i karret, ikke helt sikker på, hvad hans far havde fået at se, mens han var væk i den tordnende galde, der gav ham kræfter så vældige som Samsons, da han væltede templet.

Inde sad de små omkring bordet med ansigterne vendt imod ham, og moren var i konstant bevægelse mellem køkkenet, fadeburet og spædbarnet i vuggen, mens faderens cirkler var store, næsten verdensomspændende.

Det var, som kendte man selv de enkelte stykker brænde, mens han havde overblik over hele brændestakken og nabobens med, og munden stod ikke stille på ham, når han talte om Fredsligaen, Fredrik Bajer, der havde fået Nobelprisen eller kampen for kvindernes stemmeret.

Man vidste ikke helt, om ordene gjaldt verden som helhed eller moderen, der så træt ned ad sig og kun lige fik glattet håret og skiftet forklædet, hvis det bankede på døren.

– Du bør interessere dig for de sager! sagde faderen til hende. Hans hår stod altid lige til vejrs, og han havde en vane med at stryge det, samtidig med at han smækkede selerne på plads som for at komme af med al den begej-

string. – Det gælder din og pigernes fremtid. Og man kunne se hende bide sammen og vende ryggen til. Hun sagde ham ikke imod, men hun gik heller ikke med til de oplysende møder i skolestuen, selv om Marit vel nok kunne have set efter de små imens.

Og som afslutning på sin enetale, vendte faderen sig mod Knud og sagde: – Og du skulle tage og læse noget mere opbyggeligt end eventyrfortællinger!

Knud læste Peder Most om søndagen, hvor faderen holdt på, at børnene skulle have fri efter middagsmaden. Han plejede at gemme sig i en hule, flikket sammen af halm og grene, som lå mellem hønsehuset og mirabellekrattet, der dannede skel til nabobondens mark og var så uigennemtrængeligt, at ingen forestillede sig, at der kunne færdes andet end mus og fugle i det. At faderen vidste, hvad han foretog sig der, var bare endnu et tegn på hans almægtighed.

Knud var egentlig ikke læser og havde udelukkende på faderens opfordring dristet sig til at låne en bog fra det beskedne bibliotek, som ved siden af så meget andet var førstelærerens fortjeneste. At visse bøger kunne være mere rigtige end andre, var ikke faldet ham ind, Peder Most var spændende, andet havde han ikke tænkt på.

På ingen tid var faderen færdig med sine tolv kartofler og det mindste stykke flæsk, klædt om og barberet, og børnene blev gennet i seng eller til deres pligter, alt efter alder. Men midt på natten vågnede Knud ved, at et gulvbræt knirkede. Moderen vendte i det samme sin besværede krop, og faderen gav sig til at rokke vuggen med den ene fod, som om han var stået op, fordi barnet græd.

– Den lille ligger her hos mig, lød moderens knastørre stemme, – det ville du nok have mærket, hvis du var kommet noget før hjem.

Der var mørkt i kammeret, så det var ikke til at vide, hvordan han så ud i hovedet, men Knud hørte på Marits vejtrækning, at også hun var vågen og smilede frem for sig.

Marit ville være lærerinde, det havde hun vidst, siden hun var lille, og de drenge, han gik i skole med, skulle følge i fædrenes fodspor. Bondesønnerne ville blive bønder, arbejdersonnerne arbejdere, smedens og tækkerens drenge var heller ikke i tvivl, mens Knud blev tom, hvis nogen bragte fremtiden på bane.

– Vil du da ikke være førstelærer som far? spurgte Marit, – så bliver jeg forskolelærerinde, og vi kan følges ad hele livet?

Hvor gerne han end ville se glæden funkke i sin søsters øjne, kunne han ikke forestille sig, at han havde evner for en gerning som faderens, langt mindre at han havde lyst dertil. Den trange skolestue med ovnen, der stod og gav sig om vinteren og af og til spyede en os ud, som fik alle til at hoste og lukke øjnene, rækken af træsko udenfor, bøgerne med slidte hjørner, pultene uden en ridse, hans far var en høg til at slå ned på alle former for vandalisme, møjen med at lakere dem hver gang de andre fik sommerferie, som han og senere Hans blev pålagt, alle de fnisende vittigheder om læreren. Nej, han kunne ikke se sig selv i den rolle, men heller ikke som karl på en gård. At sprede møg eller pløje forekom ham lige så enerverende som de uendelige rækker af kartofler, der skulle lægges og tages op i lærerboligens store kålgård.

Kun hvis han fik til opgave at luge i blomsterhaven, hvad der undtagelsesvis skete, når pigerne og moren var optaget andetsteds, kunne han sætte sig et øjeblik, snuse duften af liguster eller hvidtjørn ind og synes, at det der kom op af jorden var mageløst. Den store have, inddelt i små bede med lave hække, var moderens stolthed. Man så det på den måde,

hvorpå hendes tempo blev et helt andet, når hun gik rundt og granskede nye små knopper eller en staude, der havde taget for meget plads. Hendes hænder faldt for en gangs skyld til ro under forklædet, som en bule man bare anede, og hun så ud, som om hun kunne forsvinde for aldrig at komme tilbage til hverdagen. Men så pludselig tog fanden ved hende, og hun vendte om og småløb tilbage til pligterne.

I et sådant sekund syntes Knud pludselig, at han forstod hende bedre end alle andre, som tilsyneladende tog fat i den ene ende af en opgave og uden at kny fandt mening i at arbejde sig slidsomt igennem til den anden, blot for at begynde forfra sekundet efter. Han så sin mors trang til at flygte fra den trummerum, hun var fanget i, og bestemte, at sådan et liv ville han ikke have, forsøgte endda at forklare Marit om sin nye indsigt, men søsteren rynkede panden og sagde: – Det er jo sliddet, der giver belønningen til sidst. Sliddet og fællesskabet. Jeg synes, far siger det så kønt, det med at vi hver især er som en lille teglsten, der kommer ud af ovnen og ikke syner af nogen ting, men når vi slår os sammen, kan vi bygge det smukkeste hus. Det er derfor, han er gået ind i Fredsligaen, og det vil jeg også engang.

Og sådan var det med Marit, at hun kunne udlægge faderens ord, så Knud pludselig forstod dem på en anden måde, end når han stod foran ham. Det var næsten, som når moderen pressede de uformelige klumper ned i kødhakkeren, og de kom ud som bløde strimler lige til at røre frikadeller af.

Dagen efter råbte mælkeemanden ham an. Han holdt med hestvognen for enden af markvejen ned til den nærmeste ejendom, var steget ud for at sætte jungen med den dags bestilling, men manglede den fra dagen før.

– Kan du ikke spæne ned og spørge Sigrid, om hun skal

have mælk i dag? spurgte han, – så vender jeg henne hos jer imens.

Det faldt ikke Knud ind at nægte, når en voksen bad ham om noget, så han løb ned ad grusvejen og hen til bagindgangen, hvor døren stod åben. Han hev efter vejret, da han sprang op ad de to trappetrin og landede midt i døråbningen for sent til at bakke væk fra synet af Sigrid, som var ved at tørre stengulvet over med et snavset håndklæde. Hun havde tydeligvis lige vasket sig og var kun iført et par grå underbukser. De vældige bryster gyngede i al deres nøgenhed fra side til side, mens hun så ned på kluden, som den ene fod virtuost styrede, så den kom ud i selv det fjerneste hjørne.

Nabokonen så op og grinede.

– Hvad vil du? spurgte hun, og Knud fik fremstammet sit ærinde, mens han mærkede noget røre på sig i bukserne, det de andre så tit havde snakket beskidt om.

Sigrid pegede på junglen, der stod klar på trappen og råbte tak, da han tog den og begav sig på tilbagevejen med tankerne sprintende lige så stærkt som fødderne og sved i hårgænsen over det, der var hændt, som han ikke vidste, hvad han skulle tænke om.

Selv om han faktisk var på vej til engen, hvor lærerens ejendom lå, for at fodre grisen og koen, løb han ned i hulen. Der trak han bukserne af og studerede sig selv, rørte også ved den uforudsigelige legemsdel og anede, at noget var gemt i hans krop, noget hverken han eller nogen anden havde magt over. Og det gik op for ham, som et lyn der blænder i mørket, at han en dag ville blive en mand.

Han havde vel vidst det med hovedet, han var jo en dreng og gik anderledes klædt end pigerne, som desuden havde langt hår og aldrig blev klippet næsten skaldede om foråret. Men det virkelige, at man blev noget bestemt, hvad enten man havde lyst eller ej, var aldrig før gået op for ham

så tydeligt. Han begyndte at ryste, og pludselig boblede gråden i brystet.

Hvornår havde han sidst grædt? Han huskede det ikke, men her kom sorgen, uden at han helt forstod den, blot at den havde at gøre med ham og Marit, at de ikke i al tid kunne være sammen, fordi de var af hver sin slags, og det var ikke til at bære at tænke på.

Han kom for sent hjem til aftensmaden, og faren så opgivende på ham.

– Hvad skal der dog blive af dig! sagde han, – Du tager jo ingenting alvorligt.

Samme aften blev han liggende ved siden af Hans, selv efter at de små var faldet i søvn. Han fornemmede, at Marit var vågen, men hun sagde ikke noget, gjorde ej heller forsøg på selv at få de små flyttet, så de to kunne ligge og snakke som de plejede.

Så har hun nok forstået det, tænkte han, som med alt andet længe før ham selv.

En dag i slutningen af sidste klasse, bad hans far ham om at blive i skolestuen, da de andre fik fri.

Straks marcherede et helt kompagni af mulige fejl gennem hovedet, og han tog plads foran katederet, forberedt på at tage sin røffel som en mand.

– Du fylder fjorten, sagde faderen. Det var ikke noget man skulle svare på, bare indledningen til et foredrag. – Hvad har du af tanker om din fremtid?

– Det ved jeg ikke.

– Nej, det havde jeg heller ikke forventet. Din søster vil jo gerne på realskole og være forskolelærerinde, men du er ikke interesseret i at lære.

Hans far havde ret. Knud forstod ikke andres interesse for dyr, blomster, historie, læsning. Det faldt ham egentlig ikke svært at lære, men til nogen glæde var lærdommen aldrig. I virkeligheden var han bedst tilpas, når han brugte sin krop. Ingen kunne kravle så hurtigt og sikkert i træer, ingen kaste en bold så langt og ingen slå så rene kraftspring, men hvad kunne han bruge det til?

– Jeg har besluttet, at du skal lære et fag, og jeg kender en ordentlig håndværker i stationsbyen. Han er med i Freds-ligaen og går ikke ind for tæsk og den slags gammeldags skikke. Han vil gerne tage dig. Det er en stor tillid, og jeg kræver, at du gør dig umage.

– Ja, tak, fik han sagt og fornemmede, at han kunne rejse sig.

Hvad for en slags håndværker kunne det være? I det mindste skulle han ikke ud at tjene bønder, det var en lettelse.

– Skal du ikke vide, hvad det er for en håndværker? spurgte faderen, da Knud gjorde mine til at gå, – er du bare ligeglad? Han slog i katederet, og stemmen forvrængedes, som stod han over for det eneste i hele verden, han ikke magtede.

– Nej, sagde Knud.

– Det er en tømrer, du kan bo i et kammer på loftet og komme hjem om søndagen.

– Ja, tak, sagde Knud.

Marit dukkede op, da han var på vej ind i bryggeret, som hun havde for vane, når han trængte til hende.

– Hvad havde du gjort forkert? spurgte hun.

– Ikke noget, jeg skal i lære hos en tømrer i stationsbyen. Han mærkede gråden i svælget, over at han skulle væk fra Marit, ud i den verden, som på samme tid var fristende og faretruende.

– Skal du blive boende hjemme?

– Nej.

Hun tog hans hånd uden at sige noget. De stod i bryggeret og kunne høre de små i køkkenet og en høne, der havde lagt et æg ovre i hønsehuset. Stigen til loftet var så tæt på, at han kunne nå den, han forestillede sig, hvordan det ville føles i hånden at røre ved den, men blev stående helt stille. Det var så længe siden, han havde holdt Marits hånd, ikke siden han havde opdaget, at han var en mand.

Endelig sagde hans søster: – Så er det nu, du skal handle, så får ikke får skam af dig.

– Ja, sagde han, selv om han ikke havde den mindste anelse om, hvordan han skulle bære sig ad.

– Vil du se min hule? spurgte han dagen efter Magnus, som var den af drengene, han skoletiden igennem mest havde leget, sloges og spillet bold med.

– Jeg får stryg, hvis jeg ikke render direkte i pladsen, svarede Magnus og rystede på sit runde drengehoved. Som en af de eneste havde han ikke skygge af dun i ansigtet endnu.

– Jeg skal i lære i stationsbyen, sagde Knud, da den anden allerede havde vendt sig halvt væk. Nu vendte han sig igen og spurgte: – Som hvad?

– Tømrer.

– Du er heldig.

– Er jeg?

– Ja. Jeg skal fortsætte som karl på Damgården, og hvis jeg bliver der længe nok, får jeg vel sige husbond til Anker.

– Nå ja, sagde Knud, og mens Magnus for af sted på sine korte ben, tænkte han over alt det, der var bestemt på forhånd, det at man med vold og magt skulle være en mand, og at Magnus lige så sikkert som amen i kirken ville blive den, gårdmandssønnen Anker engang skulle koste rundt med. Og hvis Anker, hvad man vel ikke kunne udelukke, kom til at ligne sin far, var det ingen spøg. Faderen var mere end en gang mødt op i skolen for at klage over, at læreren ikke gjorde forskel på bondesønner som hans egen og så arbejderbørnene, hvad førstelæreren nægtede.

– I skolen, plejede han at sige, – er lærdommen herre, og han deler lige gavmildt ud til alle.

I Knuds bryst voksede en agtelse for faderen, der i alting stod så fast, at man, om man så lugede roer fra nu af og resten af livet uden en eneste gang at tage fejl af gavnpilante og ukrudt, altid ville vakle i hans nærvær.

Den sidste skoledag lignede alle andre, indtil der var en halv time tilbage. Så sagde faderen, at alle andre end sidste årgang måtte få fri. Der gik tre årgange i ældste klasse, og de andre listede stille ud, selv om Hans sendte lange øjne. Han hørte egentlig til hos forskolelærerinden, men var alt for dygtig og sad nu forrest i den store klasse, fordi han havde svar på alting. Hans hoved var rundt som Magnus', men det var også den eneste lighed. Hvor Magnus var fuld af humør og hittepåsomhed, var Hans fuld af viden. Faderen havde svært ved at skjule sin stolthed over den opvakte elev, som oven i købet var hans eget kød og blod, men styrede sig i skolen, hvorimod han hjemme omkring bordet stillede ham det ene svære spørgsmål efter det andet og nikkede tilfreds, når svaret kom prompte.

Knud var ligeglad, men idet broderen forsvandt sammen med de andre, fik han den tanke, at Hans ville blive lærer som sin far, førstelærer, og så kunne han og Marit ...

Noget hvidt blændede ham, så han måtte lukke øjnene, og han var nær ved at svimle og hørte ikke faderens indledning, men fandt først sig selv, da Marit kom ind med kringle og æblemost af deres egne æbler, som hun delte ud til de seks store, der nu skulle ud i verden og være voksne.

Hans forestilling gjorde så ondt, at han var nødt til at se væk fra sin søster og ud ad vinduet, og da han vendte tilbage, stod glasset med most foran ham på pulten, og Marit lukkede forsigtigt døren efter sig.

– Nu kan jeg ikke lære jer mere, sagde hans far. – Det næste skal I lære af andre og af jer selv. Somme tider vil I føle jer dumme, her smilede de, en enkelt fniste endda, – og somme tider alt for kloge, måske vil I endda prale lidt over for dem, der er knap så gamle som jer selv. Sandheden er, at I hver især har betydning, først og fremmest for jeres mor, men også for den verden, I skal færdes i. I ved alle sammen,

at unge mænd bliver dræbt i krigen lige nu, unge der som jer stod ved begyndelsen af livet og aldrig nåede længere. Hvor I end på jeres vej møder folk, der taler godt om krigen, skal I ikke høre på dem. Læg jer i stedet på sinde, om det er bedst at være et sted, hvor man i ro og mag, og sammen med nogle man stoler på, kan spise sin kringle, eller I hellere ville gemme jer i en skyttegrav, rædde for at nogen skal stjæle både jeres kage og jeres liv. Jeg stoler på jeres sunde fornuft.

Og lad os så synge Altid frejdig når du går.

Han havde aldrig før prøvet at sove for sig selv og lå længe vågen og tænkte på sengen derhjemme og Martinus, som nu skulle ligge i den sammen med Marit og Hans og Katinka. Mon også han havde behov for Marit til at forklare kødklumperne? Hans havde i hvert fald ikke, han som var klogere end de andre tre tilsammen.

Til sidst må han vel være faldet hen, for nogen ruskede i ham, og det var lyst udenfor.

– Du skal komme ned nu, sagde pigen, som var på hans egen alder og havde smilehuller i de runde kinder. Hun var i familie med mester og konen, som var flinke folk.

Knud stak i de nye træsko og arbejdsbukserne, som var stive og havde folder af at være lagt sammen, sjaskede vand i ansigtet og under armene. Det stod i servanten og var lun-kent. Pigen måtte vel have haft det med.

Skjorten knappede han på vej ned, og så sad han sammen med Mester ved køkkenbordet og fik kaffe til grøden som en voksen.

Svendene var gift og boede hjemme. Der var to. Den ældste, Fritjof, var så gammel som Metusalem, og det sagdes, at Mester kun beholdt ham af medlidenhed. Det var Svend, den anden svend, der sagde det. Han var en ondskabsfuld djævel og hakkede ved mindste anledning på Kalle, arbejds-

drengen, der sikkert af samme grund altid gik med hovedet nede mellem skuldrene.

Knud gjorde, hvad han fik besked på. Han havde set for sig, at han skulle stå på et lunt værksted og høvle eller slå søm i, men arbejdet bestod mest i at bære lægter og brædder op på tage, der skulle repareres eller bygges, og han var glad for sin stærke krop, der sikrede ham mod at blive hånet sådan som Kalle, der fik et drag over nakken af Svend, så snart Mester ikke var i nærheden, og det skete ikke så sjældent, for Mester var slemt glad for komfuret og konen, grinede Fritjof og spyttede en skråklat ud i luften. Han havde ingen tænder, men løb tilsyneladende aldrig tør for historier fra sit lange liv.

– Du skal ikke tro en døjt af det, knurrede Svend, allerede første gang de holdt frokost, og Knud så forskrækket på Fritjof, for at greje, hvordan den gamle ville reagere, men han sagde bare: – Hvad om du selv berettede lidt om, hvad du har oplevet? Hvad der gjorde Svend om end mere tavs og olm. Lige indtil de kom til at snakke om lønnen. Svend havde arbejdet i København og var aldrig tilfreds med de småskillinger, man kunne tjene hos en lille mester på landet.

– Nej, akkord, sagde han, – altså med et par stykker, der var lige så hurtige som en selv, det var sagen.

– Hvorfor rejser du så ikke igen? spurgte Fritjof med et grin, og man fik en fornemmelse af, at han vidste noget om, hvad der holdt Svend tilbage, og at Svend vidste, at han vidste det.

Der blev sådan en knitren i luften, når de en gang imellem krydsede klinger, selv om Fritjof stadig smilede og kunne finde på at blinke til Knud midt i det hele.